

behu, ako aj postavenia a podstatnej úlohy ZSSR pri porážke fašizmu. V referáte sa analyzovali rôzne teórie, ktoré majú dezinterpretovať povojnové usporiadanie v Európe a hlavne súčasné postavenie ZSSR a KSSZ v boji za svetový mier a proti jadrovej vojne.

Pri každom referáte sa rozvinula veľmi bohatá a obsažná diskusia, v ktorej sa prehlbovali mnohé otázky, ako aj problémy jednotlivých tém, ale aj skúsenosti, ktoré získali pedagógovia marxizmu-leninizmu pripravujúci vedeckých aspirantov pri ich obhajobách. Tým sa sympóziu stalo zároveň fórom výmeny skúseností v teoretických a metodologických prístupoch pri výklade aktuálnych otázok ideologického boja.

Zároveň však mnoho problémov ostalo otvorených, alebo len tézovite načrtnutých. Ukázalo sa, že pedagógovia zostávajú najviac dlžní práve spájaniu otázok ideologického boja, ateistickej výchovy atď. práve s príslušnými vednými disciplínami, čo si od vyučujúcich marxizmu-leninizmu nevyžaduje len fundovanú znalosť všeobecných marxisticko-leninských prístupov, ale aj dobrý prehľad vo filozofických a metodologických otázkach príslušných vedných disciplín, čo nie je vždy zabezpečené. Tým, samozrejme, stráca na účinnosti a efektívnosti aj samotná výuka marxizmu-leninizmu.

V diskusiách odznelo tiež mnoho podnetných návrhov na ďalšie skvalitnenie výuky marxizmu-leninizmu vedeckých aspirantov, ktoré Komisia pre marxisticko-leninskú výchovu aspirantov rady prezídia ČSAV a predsedníctva SAV pre vedeckú výchovu a zvyšovanie kvalifikácie vedeckých pracovníkov využije v ďalšej práci pri príprave novelizácie Jednotného vzorového tematického plánu štúdia marxizmu-leninizmu vo vedeckej výchove.

Ján Dubníčka

PORADA RIADITEĽOV FILOZOFICKÝCH ÚSTAVOV AKADEMII VIED SOCIALISTICKÝCH KRAJÍN

Rok 1985 sa vyznačuje mnohými významnými udalosťami. Je to rok 40. výročia víťazstva nad hitlerovským fašizmom a japonským militarizmom, tejto najdôležitejšej udalosti moderných svetových dejín. Porážka fašistických mocností a ich spojencov v druhej svetovej vojne, na ktorej mala rozhodujúci podiel prvá krajina socializmu — Sovietsky zväz, mala za následok nielen bezprostredné národné oslobodenie mnohých krajín sveta, ale vytvorila aj predpoklady pre víťazstvo socialistickej revolúcie v jedenástich krajinách Európy a Ázie. Tu sa rodili základy svetovej socialistickej sústavy a s ňou tesne späté bratskej spolupráce medzi krajinami socialistickeho spoločenstva.

Rok 1985 je aj rokom bilancovania päťročných plánov, ktoré sa vo väčšine socialistických krajín v tomto roku uzatvárajú a súčasne aj obdobím, keď sa intenzívne formulujú nové úlohy vo všetkých oblastiach spoločenského života na ďalšiu päťročnicu. Formulácia nových zámerov prebieha nielen v každej socialistickej krajine osobitne, ale je spätá s medzinárodnou kooperáciou v rámci mnohostranných a dvojstranných dohovorov o vzájomnej spolupráci a deľbe práce.

V r. 1985 sa uskutočnil zjazd Maďarskej socialistickej robotníckej strany a ostatné komunistické strany socialistickeho spoločenstva sa na vlastné zjazdy intenzívne pripravujú. To vyvoláva zintenzívnenie teoretickej práce a búrlivý

ideologický kvas. Veď zjazdové materiály sa vždy stali základom i podnetom pre ďalší tvorivý rozvoj marxisticko-leninskej teórie.

Popri týchto celosvetových a celospoločenských súvislostiach sa dostali na program dňa niektoré vlastné špecificky filozofické udalosti, ku ktorým, hoci sa plánujú na nasledujúce roky, treba zaujať stanovisko už dnes a na ktoré sa už odteraz treba pripravovať. Ide o 14. zasadanie Medzinárodnej varnianskej filozofickej školy v júni 1986 a o 18. svetový filozofický kongres v Brightone v auguste 1988.

V znamení týchto udalostí sa niesol program a práca 12. porady riaditeľov filozofických (a sociologických) ústavov akadémií vied socialistických krajín, ktorá sa konala od 9. do 11. apríla tohto roku v hlavnom meste Sovietskeho zväzu v Moskve.

Kto sa zúčastnil ohtoročnej moskovskej porady? Predovšetkým to boli predstavitelia domáceho ústavu: jeho riaditeľ čl. kor. G. L. Smirnov, zástupcovia riaditeľa člen kor. V. V. Mšvenieradze, doktor filozofických vied Ju. V. Sačkov, doktor filozofických vied N. I. Lapin a prof. A. G. Myslivčenko.

Z Bulharska to boli: riaditeľ Centra pre filozofiu a sociológiu člen kor. St. Angelov a zástupca riaditeľa Ústavu filozofie Todora Pavlova prof. T. Stojčev.

Československo zastupovali riaditeľ Ústavu filozofie a sociológie prof. PhDr. J. Pecen, CSC., jeho zástupca PhDr. Fr. Chorvát, DrSc. dr. Rudolf Steindl, CSC. a zástupca riaditeľa Ústavu filozofie a sociológie SAV prof. PhDr. L. Holata, CSC.

Z Kuby bola prítomná riaditeľka Filozofického ústavu prof. Talia Fung Riveron, z Maďarskej akadémie vied riaditeľ Filozofického ústavu akademik J. Lukács a jeho zástupca PhDr. D. Zoltai. Mongolsko zastupoval riaditeľ Ústavu filozofie, sociológie a práva člen kor. Norovsambu Sodnomžamcym, Nemeckú demokratickú republiku zastupoval riaditeľ ústavu akademik M. Buhrr, Poľsko riaditeľ Ústavu filozofie a sociológie K. Doktor a predseda vedeckej rady ústavu prof. Z. Kuksewicz. Za Rumunsko bol prítomný riaditeľ Filozofického ústavu prof. I. Tudoseacu, jeho zástupca G. Smeu a z Vietnamskej akadémie vied sa porady zúčastnila riaditeľka Filozofického ústavu prof. Le Tchi a zástupca zodpovedného redaktora časopisu Filozofia kand. filozofických vied Ziong Fu Ciep.

Porady sa zúčastnil tiež člen Prezídia AV ZSSR akademik V. N. Kudrjavcev, pracovník ÚV KSSZ D. P. Gribanov, zodpovední redaktori časopisov *Voprosy filosofii* a *Filosofskie nauki*, vedúci sekcií a odborov hostiteľského ústavu a ďalší.

Na programe rokovania boli tieto otázky:

- I. Bilancovanie doterajších výsledkov spolupráce a stanovenie aktuálnych smerov filozofických skúmaní na r. 1986—1990.
- II. Príprava 18. svetového filozofického kongresu v Brightone v auguste 1988.
- III. Na záver vedeckej rady sa uskutočnilo zasadanie vedeckej rady Medzinárodnej varnianskej filozofickej školy T. Pavlova.

I. Poradu zahájil člen prezídia AV ZSSR akademik V. N. Kudrjavcev. Potom vystúpil člen kor. AV ZSSR G. L. Smirnov s hlavným referátom *Aktuálne smery filozofických výskumov v Ústave filozofie AV ZSSR na roky 1986—1990 a niektoré otázky vedeckej spolupráce*. Riaditelia jednotlivých fi-

lozofických ústavov zúčastnených socialistických krajín podali informácie o doterajších výsledkoch dvojstrannej a mnohostrannej spolupráce a vyslovili sa o plánoch práce vlastného ústavu a o zameraní medzinárodnej kooperácie na ďalšie obdobie.

Pri posudzovaní základných úloh, ktoré pred filozofický front svetového socialistického spoločenstva stavajú bratské komunistické strany v procese budovania socializmu, sa na porade prejavila úplná jednota všetkých delegácií. Nemaľú zásluhu na tom má aj principiálny a programový referát riaditeľa Ústavu filozofie AV ZSSR člena kor. G. L. Smirnova.

Z ideovo-politického hľadiska vyzdvihol G. L. Smirnov predovšetkým závery a podnety júnového (1983) a marcového (1985) zasadnutia ÚV KSSZ. Konštatoval, že tvorivé rozvíjanie marxisticko-leninskej filozofie je nezlúčiteľné s prvkami sebauspokojenia, konjunkturalizmu, scholastického teoretizovania a zjednodušenej interpretácie existujúcich problémov a ťažkostí. Zdôraznil, že filozofia môže dôstojne prispieť k riešeniu úloh, ktoré stoja pred socialistickými spoločnosťami len vtedy, ak hlboko a teoreticky fundovane ozrejmi základné problémy spoločenskej praxe v jej celostnosti (od rozvoja výrobných síl a vedecko-technického pokroku až k svetonázoru a osobnej zodpovednosti) a vývojovej dynamike (od základných otázok ľudskej civilizácie až k uvedomelej tvorbe dejín a možnostiam prognózovania).

Potom načrtnol základné strategické smery ďalšieho filozofického výskumu.

1. Filozofia, svetonázor a problém zvýšenia pracovnej a spoločensko-politickej aktivity pracujúcich.
2. Filozofia, špeciálne vedy a úloha urýchliť vedecko-technický pokrok.
3. Filozofia, vedecký komunizmus, metodologické problémy spoločenských vied a otázky zdokonaľovania riadenia spoločenských procesov.
4. Filozofia, kultúra a budúcnosť civilizácie.
5. Filozofia ako veda, jej dejiny a vnútorná logika jej rozvoja s osobitným zreteľom na dejiny marxistickej filozofie a leninskej etapy jej rozvoja.

V prvej strategickej línii sa treba orientovať najmä na spoločenskovednú fundáciu materialistickej dialektiky. Jednota svetonázorovej a metodologickej funkcie materialistickej dialektiky bola až doteraz interpretovaná prevažne na prírodovednom materiáli, zatiaľ čo sociálny aspekt problematiky ostával v pozadí. Ďalší výskum v tejto oblasti preto treba orientovať na „integráciu filozofického poznania, na upevnenie spätosti dialektického a historického materializmu, na rozvoj celostného marxisticko-leninského svetonázoru“. V prvom rade je potrebné rozpracovať dialektiku ako metodológiu praktickej činnosti. Táto problematika nie je len jednou z „aplikačných“ oblastí dialektiky, ale sférou, „kde bola materialistická dialektika historicky prvýkrát nielen rozpracovaná a potvrdená, ale stala sa aj kľúčovou problematikou dialektiky v jej leninskom chápaní“.

Treba ďalej venovať zvýšenú pozornosť výskumu filozofických aspektov rozvoja a fungovania vedomia rôznych spoločenských vrstiev a skupín obyvateľstva. Doterajšia orientácia na výskum vedecko-teoretického vedomia je úzka a neutržateľná. Treba analyzovať každodenné, živelné vznikajúce útvary vedomia, keďže práve ony obsahujú stimuly individuálnych a skupinových snažení a reálne činnosti ľudí. Nedostatkom, ktorý treba prekonať, je aj to, „že sa spoločenské vedomie často skúma ‚bezsubjektovo‘, mimo jeho reálnych nositeľov, ako oblasť ‚čistého vedenia‘, sféra pojmov, logických konštrukcií

atď.“ Väčšiu pozornosť je treba taktiež venovať nie formálnym, ale obsahovým charakteristikám vedomia, predovšetkým protirečivým procesom formovania socialistickej mravnosti a estetických názorov.

V súvislosti s prípravou 18. svetového filozofického kongresu je nevyhnutné zintenzívniť rozpracovanie marxisticko-leninskej koncepcie človeka, integrovať prírodovedné a spoločenskovedné poznatky o človeku, o podmienkach jeho života a činnosti.

V podmienkach zostrojúceho sa ideologického boja medzi svetom kapitalizmu a socializmu nadobúda veľký význam nielen demaskovanie najnovších foriem antikomunizmu a rozpracovanie filozofických aspektov kontrapropagandy, ale aj podrobná analýza filozofických otázok politiky. V súčasných podmienkach prebieha intenzívny proces politizácie rôznych sfér spoločenskej činnosti. Filozofická analýza politických javov (politická gnozeológia), otázok politickej socializácie osobnosti a politickej kultúry vôbec je novým smerom filozofických výskumov, ktorému preto treba venovať náležitú pozornosť.

Druhá strategická línia filozofického skúmania je spätá s problematikou vzájomného pôsobenia filozofie, špeciálnych vied a vedecko-technického pokroku. Hoci sa v tejto oblasti urobila už obrovská práca, aj tu sa objavujú isté „prázdne miesta“. Popri permanentnej úlohe skúmať gnozeologickú a logickú problematiku vedeckého poznania, špecifickosť vedeckého poznania v rôznych oblastiach vedy, treba väčšiu pozornosť venovať „výskumu sociálno-kultúrneho obsahu kategórií materialistickej dialektiky ako teórie poznania, spoločenskému charakteru a spoločenskej podmienenosti poznania“. Tento nárok zvyšuje ešte okolnosť, že v posledných desaťročiach sa búrlivo rozvíjajú špeciálne vedy, ktoré vlastnými metodologickými prostriedkami skúmajú rôzne aspekty poznávacej činnosti, vrátane jej svetonázorových aspektov (psychológia, lingvistika, dejiny vied, dejiny a teória kultúry a pod.). Nevyhnutnosť skúmať proces poznania v jeho celostnosti je posilňovaná aj tým, že celý rad novo vzniknutých a prevratne sa rozvíjajúcich prírodných a technických vied stále naliehavejšie kladie problém špecificky ľudského v poznávaní skutočností.

Pokiaľ ide o prírodné vedy a o filozofickú interpretáciu ich výsledkov, treba popri doterajších smeroch výskumu formulovať principiálne nové úlohy. „Medzi nové smery skúmania, ktoré vo veľkej miere pôsobia na široký komplex vied a na svetonázor ako celok, patrí synergetika ako veda o efektoch samoorganizácie v najrozmanitejších systémoch“. Popri synergetike je to najmä informatika, ktorá ako zjednocujúce centrum celého komplexu nových vedeckých disciplín vo svojich technických aplikáciách (výpočtová technika, mikroelektronika, robotizácia) bezprostredne nielen zasahuje do všetkých sfér spoločenského života (od výroby cez sféru riadenia až k pedagogickému procesu a vlastnej vedeckej práci), ale vyvoláva potrebu znova premyslieť a marxisticky formulovať základné gnozeologické kategórie, napr. vzťah absolútnej a relatívnej pravdy, kritériá pravdivosti a pod. „Keďže nás táto oblasť v najbližšej budúcnosti s najväčšou pravdepodobnosťou postaví pred úlohy, ktoré dnes nie sme schopní ani formulovať, musíme už teraz oveľa cielavedomejšie a intenzívnejšie ... filozoficky skúmať predmet a metódy informatiky, logicko-gnozeologickú špecifickosť informačnej činnosti v jednotlivých jej etapách a jej miesto v štruktúre vedeckého poznania a v celom systéme ľudských životných aktivít.“

Tretia línia filozofického výskumu sa týka „aktuálnych problémov rozvoja spoločnosti ako celku a rozpracovania filozoficko-metodologických a sociálno-filozofických základov pre zdokonalené riadenie spoločenského rozvoja“. Základným smerom výskumu sa musí stať rozpracovanie teórie socializmu, filozofických problémov zdokonaľovania rozvinutého socializmu a dialektiky sociálneho rozvoja sovietskej spoločnosti v súčasnej etape. „Dôležité miesto vo filozofických analýzach zaujmú problémy riadenia za socializmu: podstata socialistickej demokracie, realizácia jej princípov v politickom systéme socializmu, v činnosti jej hlavného článku KSSZ a taktiež štátu, spoločenských organizácií a pracovných kolektívov“ (dialektika objektívneho a subjektívneho v riadení, problémy regionálnych aspektov rozvoja a pod.).

Nemenej dôležitým smerom práce v oblasti filozofie budú aj metodologické problémy vzájomného vzťahu spoločenskej teórie a spoločenskej praxe. Ide o to, že treba zvýšiť efektívnosť celého systému spoločenskovedného poznania. „V tejto súvislosti treba sa orientovať na seriózný a starostlivý výskum mechanizmov konkretizácie princípov historického materializmu v jednotlivých spoločenských vedách a na skúmanie ciest a prostriedkov aplikácie výsledkov sociálneho poznania na spoločenskú prax.“

Štvrtá línia orientuje filozofický výskum na problematiku kultúry a budúcnosti ľudskej civilizácie. Prvý smer bude skúmať také otázky, ako je vzájomné ovplyvňovanie rôznych kultúr, dialektika jednoty a diferencovanosti kultúr, problém kultúry a osobnosti, vzťah vedecko-technického pokroku a rozvoja kultúry a pod. Druhý smer sa orientuje na globálne problémy rozvoja ľudskej civilizácie (vojna a mier, možnosti odvrátenia termojadrovej katastrofy, ekologická problematika a pod.).

Záverečná, piata línia sa obracia na samu filozofiu a usiluje sa zamerať výskum na vlastné skúsenosti filozofie, na uvedomenie a sebareflexiu vlastných filozofických problémov i výsledkov. Ide o ďalšie rozpracovanie problémov spätých s rozvojom filozofie ako vedy, o skúmanie jej dejín a vnútornej logiky jej vývoja. Hoci je táto úloha formulovaná ako posledná, neznamená to, že by bola menej dôležitá, keďže význam tejto výskumnej orientácie „pre zvýšenie profesionalizmu, pre kultúru filozofického myslenia, pre zvýšenie efektívnosti ideologického boja možno sotva preceniť“. V tejto línii sa formuluje nielen úloha vytvoriť nové dejiny svetovej filozofie (10 vzäzkové), ale aj „vypracovať zovšeobecňujúcu prácu, ktorá by celostne zobrazila vznik a rozvoj marxistickej filozofie od jej začiatkov až do súčasnosti“ a konečne analyzovať rozvoj marxistického myslenia v rôznych krajinách sveta. V tejto súvislosti pripomenul G. L. Smirnov centenium narodenia významného predstaviteľa marxistického filozofického myslenia nášho storočia — G. Lukácsa a zdôraznil, že „objektívna analýza mnohostrannej, hoci niekedy protirečivej tvorby G. Lukácsa, ktorý prekonávajúc svoje chyby značne prispel k rozpracovaniu celého radu základných otázok marxisticko-leninskej teórie“, je jednou z dôležitých úloh v oblasti dejín marxistickej filozofie.

II. Člen korešpondent AV ZSSR V. V. Mšvenieradze informoval poradu o zasadnutí prípravného výboru 18. svetového filozofického kongresu, ktoré sa konalo v Brightone v dňoch 30. 9. — 1. 12. 1984. Na tomto zasadnutí bolo rozhodnuté, že kongres sa uskutoční 21.—27. augusta 1988 v Brightone a že jeho hlavnou témou bude — *Filozofické chápanie človeka*. Práca kongresu bude organizovaná spôsobom, ktorý sa ustálil v povojnovom období, t. j. v 4

plenárnych zasadnutiach, v 2 kolokviách, vo všeobecných a špeciálnych sekciiach atď. Oficiálnymi jazykmi budú angličtina, francúzština, nemčina a ak to bude prakticky realizovateľné aj španielčina a ruština. Z prijatého predbežného zoznamu tém vyberáme aspoň niektoré: *Existuje jednotná substancia? Musí byť filozofia systematická? Môže existovať teória významu? Je sociológia vedou? Existujú historické zákony? Dejiny a filozofia vedy. Úloha metafyziky. Vedecký realizmus. Dejiny filozofie ako predmet filozofie. Prínos materialistickej dialektiky pre súčasnú filozofiu. Filozofické problémy umelého intelektu. Filozofické problémy politiky. Osobnosť a spoločnosť. Úloha filozofie v súčasnosti. Existuje jednota ľudského poznania? Filozofické chápanie človeka a súčasný svet.*

Účastníci porady sa zhodli na tom, že treba už odteraz zahájiť prípravnú prácu (vypracovanie kvalitných a bojových vystúpení, spracovanie špeciálnych publikácií, organizácia vhodných konferencií a sympózií) nielen v každej socialistickej krajine osobitne, ale aj to, že prípravu na 18. svetový filozofický kongres v Brightone treba koordinovať aj v rámci krajín svetového socialistického spoločenstva.

Účastníci 12. porady riaditeľov filozofických ústavov akademií vied socialistických krajín prijali na záver rokovania tieto odporúčania:

1. vyvinúť ďalšie úsilie na zdokonalenie dvojstrannej a mnohostrannej spolupráce so zameraním na rozpracovanie tých otázok, ktoré majú určujúci teoretický i praktický význam pre vedecko-technický, sociálno-ekonomický a duchovný pokrok socialistických krajín;

2. spresniť a konkretizovať plány mnohostrannej a dvojstrannej spolupráce na obdobie 1986—1990;

3. aktivizovať prípravu k 18. svetovému filozofickému kongresu, využiť k tomu rôzne medzinárodné podujatia a konzultatívne stretnutia (vrátane napr. Medzinárodnej varnianskej filozofickej školy) a zaradiť posúdenie kongresovej témy do programu veľkého medzinárodného rokovania filozofov socialistických krajín;

4. prijať návrh prof. PhDr. J. P e c e n a, CSc., že budúca porada riaditeľov filozofických ústavov socialistických krajín sa uskutoční v ČSSR.

5. uverejniť výsledky porady vo filozofických a sociologických časopisoch socialistických krajín.

III. Na záver porady sa uskutočnilo zasadnutie vedeckej rady Medzinárodnej varnianskej filozofickej školy T. Pavlova. Vedecká rada jednohlasne schválila termín konania Medzinárodnej varnianskej školy (jún 1986) a hlavnú tému jej rokovania — *Človek v súčasnom svete*. Program je rozvrhnutý do troch sekcií:

1. Problém človeka v marxistickej filozofii
2. Spoločenský pokrok a humanizmus
3. Problém človeka v súčasnej buržoáznej filozofii.

Súčasnou Medzinárodnej varnianskej školy budú aj dve rokovania za okrúhlym stolom. Vedecká rada odporúčala vedeniu školy, aby na budúce zasadnutie pozvala významných marxistických filozofov z kapitalistických krajín.

Ladislav Holata